॥ माझ्या आठवणींतील काही मराठी म्हणी ॥

मराठीत एवढ्या म्हणी आहेत की त्यांचा एक महाग्रंथच निर्माण होईल. असो. एकदा १९५०'स मध्ये तामीळ भाषेतल्या कलैमखळ या नावाच्या, मराठीच्या सह्याद्रीसारख्या, एका साहित्यिक मासिकाने, "पळैमोळिकळिल नाय्, म्हणजे, म्हणीतील कुत्रा" या विषयावर वाचकांकडून म्हणी मागविल्या, आणि त्यांची संख्या ४५० पेक्षां अधिक झाली होती. परंतु, माझ्या बहिणीला आईने विचारले, "अग, बघ की, ही म्हण या यादींत आहे की नाही?" असे म्हणून आईने एका म्हणीचा उल्लेख केला. त्यानंतर असे आढळले की ती नेमकी एक म्हण कलैमखळच्या प्रसिद्ध झालेल्या म्हणींच्या यादींत नव्हती. तात्पर्य हेच की, आपला म्हणीसंग्रह नेहमीच अपूर्ण राहणार. तरीपण, मी मला आठवत असलेल्या मराठी म्हणींच्या संकलनाचा निर्देश करतो. चूकभूल माफ करावी.

१. प्रयत्नांती परमेश्वर
By efforts even God can be realized.

२. हे बालाजी, छप्पन्न कोटींचा चतुर्थांश
Grant me 56 crore, O' Baaalaajii, and I will give you its quarter!

३. हलवायाच्या घरावर तुळशीपत्र
Public donation at somebody else's cost.

४. आपला हाथ जगन्नाथ
Being free with the usage of someone else's property.

५. गाड्याबरोबर नळ्याला यात्रा
Free ride.

६. कानामागून आला आणि तिखट झाला
Bossy newcomer.

७. सतरा पुरभय्ये आणि अठरा चुली
Taking social dictums to extreme. (सोवळ्याबाबतीत)

८. उथळ पाण्याला खळखळाट फार
An empty vessel makes more noise.

९. ध चा मा करणे
Maliciously twisting the intent: राघोबादादाच्या बायकोने "ध" चा "मा" केलाcommitted a crime of changing धरावेto मारावे

thus changing the order to capture into the order to kill नारायणराव.

१०. थेंबे थेंबे तळे साचे or

जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः (संस्कृत)
Every little bit helps!

११. पडत्या फळाची आज्ञा
Use any excuse as needed.

१२. पडत्या पावलीवर घर
Inordinate gift or blessing.

१३. बाप दाखव, नाहीतर श्राद्ध कर
Demand evidence obstinately.

१४. कावळ्याचे दांत शोधण्यासारखेच
An impossible endeavor.
काकदन्तगवेषणन्याय

१५. ऋषिपंचमीचा बैल
A powerful proverb with various complimentary and derogatory meanings.
Solicit reader contributions here.

१६. काय करूं कसं करूं?
Describes utter helplessness.

१७. अर्ध्या हळकुण्डाने पिवळे होणे
A proclivity or a misplaced tendency towards over exuberance.
Tamil equivalent is , ” अळैक्कण्ड समुद्रम्”.

१८. इतरांच्या डोळ्यातले कुसळ दिसते (पण स्वतःच्या डोळ्यातले मुसळ दिसत नाही)
Nitpicker with others (but does not see big mistakes of oneself).

१९. नाचता येईना, अंगण वाकडे
A bad workman quarrels with tools.

२०. चोरावर शिरजोर
Outfox the foxes !

२१. चोराच्या उलट्या बोंबा
Cry foul to hide your own fault.

२२. चोर नाहीतर चोराची लंगोटीच
Save whatever you can.

२३. ठकास महाठक
Similar to 20 above.

२३. तेल गेले, तूप गेले, हाती धुपाटणे राहिले
Lose everything (usually thru sheer stupidity). There is a story of an ignoramus who takes a धुपाटणे(shaped like a double cone) to buy some oil and some clarified butter. Having bought the oil in one cone, he turns the pot upside down to buy the butter - losing the oil right there. Having gone home he shows off the butter and when his wife asks about the oil, turns it upside down to show it ...

२४. वाजे पाऊल आपुले, आणि म्हणे मागून कोण आले?(श्री संत तुकाराम)
Being afraid of one's own shadow.

२५. खाण्यास काळ आणि भुईला भार
Freeloader with a big appetite.

२६. मुलगा जेंव्हापासून बापाचा जोडा वापरू शकला तेव्हांपासून
When the kid becomes a man. (प्राप्ते तु षोडषे वर्षे पुत्रे मित्र वदाऽचरेत्)

२७. लग्न बघावे करून, आणि घर बघावे बांधून
Two things look easy until you actually try them, marriage and housebuilding!

२८. जावे त्याच्या वंशा तेव्हां कळेल
You don't know (the real hardship) until you have walked in their shoes!

२९. आयत्या बिळावर नागोबा
Be opportunistic!

३०. गवयाचे मूल सुरांनीच रडणार
Class shows! Cream rises to the top!

३१. अत्युच्ची पदि थोरही बिघडतो, हा बोल आहे खरा
Power corrupts!

३२. इकडे आड आणि तिकडे विहीर
Between a rock and a hard place!

३३. "ग" ची बाधा झाली
Afflicted by inordinate pride.

३४. ऋद्धी सिद्धी पाणी भरतात त्याच्या घरीं
Extremely rich! Born with a silver spoon in his mouth!

३५. माळरान (यावरती अनेक म्हणी आहेत
On this topic of " माळरान", I solicit reader input.

३६. मन चिन्ती ते वैरीहि न चिंती

३७. चिता मेलेल्या माणसाला जाळते, परन्तु चिंता जिवंत माणसाला जाळते (फरक केवळ एका टिंबाचाच!)

३८. आग लागल्यावर विहीर खणणे

३९. विहिरीतला बेडूक; कूपमण्डूक

४०. ता वरून ताकभात (कळायला हवा)

४१. वासरांत लंगडी गाय शहाणी
One eyed man is a king amongst the blind.

४२. दिव्याखालीं नेहमीच अंधकार

४३. केला जरी पोत बरेचि खाले, ज्वाळा तरी ते वरती उफाळे

४४. अहो, सूर्य बघायला मशालीची काय गरज?

४५. भीक नको पण कुत्रा आवर

४६. दृष्टीआड सृष्टी
Out of sight, out of mind.

४७. सापाला दूध देण्यासारखे (पयःपानं भुजंगानां केवलं विषवर्धनम् संस्कृत)

संस्कृत सुभाषितानिः **Following represents only a small fraction of the संस्कृतsayings that are currently prevalent, without any modification, in maraaThii. Please recognize that the list can be quite long.**

क. काकतालीयन्यायः

ख. कर्मधर्मसंयोगाने

ग. सिंहावलोकन

घ. समानशीलव्यसनेषु सख्यम्
People with common trends come together and so do people in a common predicament.

ङ. मौनं सम्मतिदर्शनम्

च. मौनं सर्वार्थसाधनम्

छ. येन केन प्रकारेण प्रसिद्धः पुरुषो भवेत्

ज. शुभस्य शीघ्रम्, अशुभस्य कालहरणम्

झ. कालाय तस्मै नमः

ञ. दुर्जनं प्रथमं वन्दे

ट. ऋणं कृत्वा घृतं पिबेत्

ठ. दृष्टिं ज्ञानमयीं कृत्वा पश्येत् ब्रह्ममयं जगत्

ड. अन्धपरंपरान्यायः

ढ. लोहचुंबकन्यायः

ण. देहलीदीपन्यायः
Birds of a feather flock together.

त. कृपणाः फलहेतवाः

थ. कूपयन्त्रघटिकान्यायः
World has people of prolific contributions, and also with no contributions.

P. E. Narasimhan Phone: (617) 487-5818 Fax: (508) 675-5544 Email: pnarasimhan@mmt.com